

В. В. КРЕЙДЕНКО

кандидат наук з державного управління,  
доцент кафедри парламентаризмуНавчально-науковий інститут публічного управління та державної служби  
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0003-2300-7857

## ПАРЛАМЕНТ І ПАРЛАМЕНТАРИЗМ В УКРАЇНИ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКІ ТА ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

У статті досліджено інститут парламенту та феномен парламентаризму в Україні крізь призму державного управління та політико-правових аспектів. Особлива увага приділяється ролі Верховної Ради України в системі державної влади, її функціональній та нормативно-правовій базі, а також взаємодії з іншими гілками влади та політичними інститутами, а також ролі парламенту в забезпеченні демократичних процесів в Україні.

У тексті детально аналізується правовий статус Верховної Ради України, її повноваження та функції, а також механізми контролю за діяльністю виконавчої влади. Особливу увагу зосереджено на реалізації законодавчих повноважень парламенту та ефективності контролю за дотриманням конституційних принципів. Вивчаються сучасні виклики, з якими стикається український парламент, включаючи корупцію, відсутність прозорості в ухваленні рішень та питання політичної відповідальності.

В статті особлива увага приділяється сучасному стану парламентської демократії та стабільності політичної системи. У цьому контексті аналізуються причини недостатньої відповідальності депутатів перед виборцями, нестабільність коаліцій та недовіра громадян до парламентських процесів. Також піднімаються питання боротьби з корупцією та необхідність реформування політичної системи для зміцнення демократії.

Отримані висновки підкреслюють складність і суперечливість політико-правових та державно-управлінських аспектів українського парламентаризму, наголошуючи на необхідності подальших реформ для зміцнення демократичних принципів, підвищення прозорості і політичної відповідальності. Особливої уваги заслуговує питання покращення прозорості парламентських процесів і активнішої взаємодії з громадянським суспільством.

Варто відзначити, що дане дослідження сприяє глибшому розумінню державно-управлінського та політико-правового контексту українського парламентаризму, а також формулює рекомендації для майбутніх досліджень і практичних заходів, спрямованих на удосконалення функціонування парламенту та зміцнення демократичних інститутів в Україні.

**Ключові слова:** парламент, парламентаризм, Верховна Рада України, державно-управлінські аспекти, політико-правові аспекти, демократія, законодавча функція.

V. V. KREIDENKO

Candidate of Sciences in Public Administration,  
Associate Professor at the Department of Parliamentarism  
Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service  
of Taras Shevchenko National University of Kyiv  
ORCID: 0000-0003-2300-7857

## PARLIAMENT AND PARLIAMENTARISM IN UKRAINE: PUBLIC ADMINISTRATIVE AND POLITICAL AND LEGAL ASPECTS

The article examines the institution of parliament and the phenomenon of parliamentarism in Ukraine through the prism of public administration and political and legal aspects. Special attention is paid to the role of the Verkhovna Rada of Ukraine in the system of state power, its functional and legal basis, as well as interaction with other branches of government and political institutions, as well as the role of the parliament in ensuring democratic processes in Ukraine.

The text analyzes in detail the legal status of the Verkhovna Rada of Ukraine, its powers and functions, as well as the mechanisms of control over the activities of the executive power. Particular attention is focused on the implementation of the legislative powers of the parliament and the effectiveness of monitoring the observance of constitutional principles. Contemporary challenges facing the Ukrainian parliament are studied, including corruption, lack of transparency in decision-making, and issues of political accountability.

The article pays special attention to the current state of parliamentary democracy and the stability of the political system. In this context, the reasons for insufficient accountability of deputies to voters, instability of coalitions, and distrust of citizens in parliamentary processes are analyzed. Issues of fighting corruption and the need to reform the political system to strengthen democracy are also raised.

*The obtained conclusions emphasize the complexity and contradictions of political-legal and state-management aspects of Ukrainian parliamentarism, emphasizing the need for further reforms to strengthen democratic principles, increase transparency and political responsibility. The issue of improving the transparency of parliamentary processes and more active interaction with civil society deserves special attention.*

*It is worth noting that this study contributes to a deeper understanding of the state-administrative and political-legal context of Ukrainian parliamentarism, as well as formulates recommendations for future research and practical measures aimed at improving the functioning of the parliament and strengthening democratic institutions in Ukraine.*

**Key words:** parliament, parliamentarism, Verkhovna Rada of Ukraine, state management aspects, political and legal aspects, democracy, legislative function.

### Постановка проблеми

Аналіз діяльності парламенту і парламентаризму в Україні у контексті державного управління та політико-правових аспектів є надзвичайно актуальним, оскільки ці інститути відіграють ключову роль у забезпеченні функціонування політичної системи країни. Незважаючи на те, що Верховна Рада України має важливі повноваження відповідно до Конституції, існує ряд проблем, які потребують термінового вирішення. Нестабільність політичної ситуації, корупція, недостатня прозорість у прийнятті рішень та питання відповідальності депутатів перед виборцями ставлять під сумнів ефективність парламентської діяльності.

У сучасних умовах важливо визначити, як ці проблеми впливають на стабільність і функціонування парламенту, а також на процеси, що регулюють взаємодію з іншими політичними інститутами. Необхідно також дослідити, як парламент взаємодіє з громадськістю і які є перешкоди для ефективного представництва громадянських інтересів.

Таким чином, постановка проблеми полягає у вивченні складних державного управлінського та політико-правового аспектів, зокрема, у визначенні викликів, що стоять перед українським парламентом і парламентаризмом, і в розробці рекомендацій для поліпшення його функціонування, забезпечення прозорості та підвищення ефективності парламентської діяльності.

### Аналіз останніх досліджень і публікацій

Науковці з різних наукових сфер, таких як державне управління, теорія та історія права, політологія, конституційне та адміністративне право, провели низку досліджень, спрямованих на вивчення об'єктивних і суб'єктивних закономірностей виникнення, розвитку та функціонування українського парламентаризму у всій його структурній складності. Багато робіт українських дослідників зосереджуються на функціях і ролі парламенту, проте не охоплюють усі аспекти українського парламентаризму в державно-управлінському, політичному, історичному та сучасному контексті. Серед вчених, які досліджували ці питання, були О. Бандурка, Ч. Вайз, А. Георгіца, В. Гошовська, Ю. Древаль, В. Журавський, Н. Заяць, П. Кислий, І. Коліушко, О. Копиленко, В. Шаповал, Ю. Шемшученко та ін.

Таким чином, результати аналізу вказують на потребу в глибокому і всебічному дослідженні проблем українського парламентаризму, враховуючи його державно-управлінські та політико-правові аспекти. Це включає системний розгляд структурних особливостей парламенту, а також аналіз його ролі та функцій у політичній, державно-управлінській і правовій системі, разом з оцінкою ефективності парламентського контролю і його впливу на процес прийняття рішень.

### Формулювання мети дослідження

Метою дослідження є виокремлення та аналіз проблем державно-управлінського та політико-правового характеру парламенту та парламентаризму в Україні в сучасних умовах.

### Викладення основного матеріалу дослідження

Парламент і парламентаризм є критично важливими складовими політичної системи України, які відіграють ключову роль у законодавчому процесі та державному управлінні. Парламентаризм як політичний інститут виступає домінуючим фактором формування сучасного політичного процесу та його внутрішніх детермінант [1, с. 9].

Парламент як суспільне явище і форма парламентського правління є вагомим надбанням цивілізації. Непересічне значення парламентаризму полягає в тому, що він безпосередньо пов'язаний із запровадженням представницької влади та з ідеєю верховенства парламенту в системі влади, яка зумовлюється принципами представницької демократії, народного суверенітету, паритету прав людини і держави [2, с. 3].

Верховна Рада України, як найвищий законодавчий орган країни, має безпосередню відповідальність за прийняття законів, здійснення контролю за діяльністю уряду та представляє інтереси громадян. Конституція України визначає її широкі повноваження, що підкреслює її значущість у процесі державного управління. Роль Верховної Ради не лише в формуванні правового середовища, але й у забезпеченні ефективного функціонування державних інститутів є основою для стабільного розвитку демократичного суспільства. З для виконання цих функцій в Конституції України чітко визначений конституційний склад Верховної Ради України, який складається з 450 народних депутатів, що обираються на підставі загального, рівного та прямого виборчого права через таємне голосування терміном на п'ять років [3].

Парламент України виконує важливі функції представництва, законодавчої діяльності та контролю за діяльністю уряду, перетворюючи його на основну платформу для політичного діалогу, формування коаліцій і ухвалення рішень, в свою чергу, народні депутати України представляють населення відповідної території, є виразниками волі, що відповідає потребам виборців [4, с. 137]. Однак на практиці Верховна Рада стикається з низкою серйозних викликів, які ускладнюють її роботу, а саме:

– політична нестабільність в Україні часто є наслідком розбалансованості політичних сил і частих змін у політичному середовищі. Це створює труднощі у формуванні стабільних коаліцій і ефективних урядів, що, в свою чергу, впливає на здатність парламенту ухвалювати стратегічні рішення та впроваджувати довгострокові реформи;

– дуалізм виконавчої гілки влади може призводити до неузгодженості в законодавчому процесі. Наприклад, якщо Президент і уряд мають різні погляди на певні законодавчі ініціативи, це може затримати ухвалення важливих законів або призвести до їх зміни в процесі розгляду Верховною Радою. Такі суперечки можуть уповільнити реалізацію реформ і створити правову невизначеність;

– фрагментація політичного спектру, яка часто є результатом виборчих систем і роздробленості політичних партій, ускладнює досягнення консенсусу і реалізацію політичних програм. Наявність великої кількості малих партій та зміна політичних альянсів значно ускладнює процес прийняття рішень, оскільки досягнення згоди між різними політичними групами стає складнішим.

Ці проблеми не тільки уповільнюють ефективність роботи парламенту, але й заважають досягненню стратегічних цілей держави, оскільки стабільність і результативність урядових структур є ключовими для успішного проведення політичних та економічних реформ, особливо в контексті прагнення до повноцінного членства в Європейському Союзі.

Ще однією значною проблемою є корупція, яка серйозно підриває довіру до парламенту і політичних інститутів загалом. Корупційні практики створюють численні перепони для розвитку демократичних процесів, знижують якість законотворчої діяльності та негативно впливають на ефективність парламентського контролю. Зокрема, корупція може призводити до прийняття законів, які вигідні окремим інтересам, а не громадськості в цілому, що підриває принципи справедливості та рівності перед законом.

Корупція також погіршує імідж держави на міжнародній арені, що може ускладнювати співпрацю з міжнародними партнерами і відштовхувати інвесторів. Для подолання цих проблем необхідно забезпечити максимальну прозорість в парламентській діяльності, впроваджуючи системи моніторингу та звітності, а також створити ефективні механізми контролю за доброчесністю депутатів. Важливо також впроваджувати комплексні антикорупційні стратегії, які включають підвищення відповідальності за корупційні дії, а також освітні програми, що формують антикорупційну культуру серед публічних службовців і суспільства.

Проблема недостатньої прозорості та підзвітності парламентської діяльності залишається надзвичайно актуальною. Відсутність чітких і доступних механізмів контролю за діяльністю депутатів та процесом ухвалення законів може суттєво підривати легітимність парламенту і зменшувати довіру громадян до його функціонування. Це може призводити до зниження рівня суспільного контролю і участі в політичних процесах, що є критично важливим для здорової демократії.

Крім того, відсутність прозорості може створювати сприятливе середовище для корупційних практик, оскільки громадськість і контрольні органи не мають достатньої інформації для перевірки правомірності рішень і дій депутатів. Для підвищення довіри громадськості і забезпечення справедливого процесу ухвалення рішень важливо впровадити нові стандарти відкритості та інформаційної доступності.

Окремо варто відзначити проблему економічної нестабільності в Україні, що суттєво впливає на роботу Верховної Ради, створюючи численні труднощі для ефективного законодавчого процесу. Зокрема, економічні проблеми призводять до зменшення ресурсів для реалізації державних програм і ініціатив, що ускладнює впровадження соціальних та економічних реформ. Крім, цього зовнішні чинники та повномасштабне вторгнення негативно впливають на роботу Верховної Ради України, ускладнюючи її функціонування і законодавчий процес, змушують парламент зосереджуватися на питаннях національної безпеки та оборони, що може відволікати від інших важливих законодавчих ініціатив в сфері економіки, соціального захисту населення чи інтеграції України до Європейського Союзу.

Таким чином, глибоке розуміння та аналіз державно-управлінських та політико-правових аспектів українського парламенту і парламентаризму допомагає виявити існуючі проблеми і знайти шляхи їх вирішення. Це є ключовим для формування стабільної, демократичної та ефективної політичної системи в Україні. Політична нестабільність може мати різні причини, які взаємодіють і посилюють одна одну.

Розглянемо таблицю 1, що відображає різні причини політичної нестабільності.

Таблиця 1

Причина політичної нестабільності	Опис	Наслідки
Політичні конфлікти та роздробленість політичного спектру	Часті зміни у політичних силах і конфлікти між ними. Нестабільність політичного ландшафту.	Ускладнення формування коаліційного уряду і прийняття рішень.
Економічна нестабільність	Кризові економічні умови, висока безробіття, економічні нерівності, недостатність соціальних заходів.	Підрив довіри громадян до політичних лідерів і соціальні протести.
Недостатня прозорість політичних процесів	Низька прозорість у парламентській діяльності та недостатня ефективність механізму контролю.	Дискредитація роботи парламенту і підрив довіри громадян.
Вплив зовнішніх чинників	Геополітичні інтереси, повномаштабна війна, регіональні конфлікти, залучення до міжнародних альянсів	Загострення політичної ситуації і ускладнення роботи парламенту.

Цей аналіз може слугувати основою для розробки і впровадження державних і політичних реформ, які спрямовані на укріплення демократії, створення правової держави і підвищення довіри до політичних інститутів.

Політичні конфлікти і роздробленість політичного спектру створюють суттєві перешкоди для стабільного функціонування парламенту. Щоб подолати ці проблеми, необхідно запровадити кілька ключових заходів. По-перше, важливо розробити і впровадити нові механізми для формування стабільних коаліцій. Це може бути досягнуто шляхом удосконалення процедур коаліційних переговорів і створення прозорих та чітких критеріїв для укладення коаліційних угод, що дозволить зменшити політичну фрагментацію і забезпечити більшу стабільність у урядовій структурі.

По-друге, необхідно заохочувати політичний діалог і компроміс між різними фракціями та партіями. Створення платформ для конструктивного обговорення і досягнення компромісів допоможе зменшити конфлікти і полегшити процес прийняття рішень, що в свою чергу підвищить ефективність роботи парламенту.

Економічна нестабільність в Україні потребує комплексного підходу для її подолання. Важливим кроком є впровадження економічних реформ, спрямованих на стабілізацію економічного становища. Це включає поліпшення бізнес-середовища шляхом зменшення бюрократії і стимулювання інвестицій, що сприятиме зростанню економіки і підвищенню її стійкості. Соціальна підтримка також є ключовим аспектом у боротьбі з економічною нестабільністю. Розробка і реалізація програм соціальної підтримки допоможе зменшити безробіття і економічні нерівності, що, у свою чергу, знизить соціальні протести і підвищить довіру громадян до уряду. Окрім того, забезпечення макроекономічної стабільності є критичним для підтримки економічного балансу. Це може бути досягнуто через ефективне управління монетарною і фінансовою політикою, що включає контроль над інфляцією і борговими зобов'язаннями. Комбінування цих заходів сприятиме створенню більш стабільного економічного середовища, що позитивно вплине на загальну політичну і соціальну ситуацію в країні.

Недостатня прозорість політичних процесів є серйозною проблемою, яка підриває довіру до парламенту і політичних інституцій загалом. Для її вирішення необхідно вжити кілька важливих заходів. По-перше, слід впровадити нові стандарти прозорості в парламентській діяльності, що включає публікацію повних протоколів засідань та звітів про діяльність. Це допоможе забезпечити доступ до інформації та підвищити відкритість роботи парламенту. По-друге, важливо заохочувати громадську участь у політичному процесі через організацію публічних слухань і консультацій. Це дозволить громадянам активно впливати на прийняття рішень і забезпечити більш широкий громадський контроль над діяльністю парламенту. Застосування цих заходів сприятиме підвищенню прозорості політичних процесів і відновленню довіри до політичних інститутів.

Окремо, слід зусередитись на питанні впливу зовнішніх чинників на внутрішню політику України. Зміцнення національної безпеки є ключовим аспектом, який передбачає розробку стратегій для підвищення обороноздатності країни. Це допоможе зменшити вплив зовнішніх загроз на внутрішню політику та забезпечити стабільність. Міжнародна співпраця також відіграє важливу роль у цьому контексті. Активне залучення до міжнародних альянсів і партнерств дозволяє Україні отримувати необхідну підтримку та ресурси для боротьби з зовнішніми загрозами, що сприяє стабілізації ситуації в країні. Окрім того, дипломати мають вести активні переговори з сусідніми країнами та міжнародними організаціями. Ці зусилля спрямовані на вирішення конфліктів та зменшення негативного впливу геополітичних інтересів на внутрішню політику України. Поєднання цих заходів допоможе зменшити зовнішній тиск і забезпечити більш стійке та ефективне функціонування держави.

Отже, вирішення цих проблем потребує комплексного підходу та системних реформ. Окрім, цього для зміцнити демократії, правової держави та підвищення ефективності законодавчого процесу в Україні, на нашу думку, Верховній Раді України необхідно реалізувати наступні рекомендації згідно таблиці 2:

Ці рекомендації орієнтовані на укріплення демократичних основ, політичної стабільності, відповідальності та ефективного представлення інтересів громадян українським парламентом. Їх впровадження потребуватиме значної політичної підтримки, досягнення консенсусу серед політичних сил та належного втілення через відповідні законодавчі та інституційні механізми.

Таблиця 2

Рекомендація	Опис	Мета
Реформа виборчої системи	Провести реформу виборчої системи для забезпечення більшої пропорційності та представництва.	Краще відображення волі громадян у парламенті.
Підвищення відкритості та прозорості	Забезпечити відкритість роботи парламенту через публічний доступ до інформації про законопроекти, засідання та голосування. Розробити електронну систему моніторингу ухвалених рішень.	Покращення прозорості парламентської діяльності та доступу до інформації для громадськості.
Зміцнення контролю та відповідальності	Встановити ефективні механізми контролю за роботою парламенту та його членів, включаючи етичні стандарти, незалежний орган етики та механізм розслідування корупційних порушень.	Забезпечення відповідальності депутатів перед громадянами та підвищення їхньої взаємодії з виборцями.
Посилення громадського участі	Забезпечити активну участь громадськості у прийнятті рішень через публічні слухання, консультації та залучення громадських організацій до законотворчого процесу.	Дозволити громадянам безпосередньо впливати на важливі рішення.
Зміцнення парламентського контролю	Забезпечити ефективний парламентський контроль за виконанням законів та роботою уряду. Підвищити роль комітетів парламенту. Забезпечити регулярну звітність уряду перед парламентом.	Покращення контролю за діяльністю уряду та підвищення ефективності парламентського контролю.
Професіоналізація парламентської діяльності	Забезпечити підвищення рівня знань, навичок та експертизи депутатів через навчальні програми, тренінги та підтримку науково-дослідницької роботи.	Підвищення професійного рівня депутатів та регламентація їхньої діяльності.

### Висновки

Український парламент і парламентаризм займають ключове місце в системі влади та законодавчому процесі країни. Їх політико-правові аспекти визначають правовий статус та повноваження парламенту, а також встановлюють механізми взаємодії з іншими політичними інститутами.

Наразі український парламент стикається з кількома серйозними викликами у забезпеченні ефективного представництва та реалізації волі громадян. Серед основних проблем – недостатнє представництво інтересів різних соціальних груп, відсутність прозорості у роботі парламенту, корупційні впливи та слабкість законодавчого процесу. Ці фактори підривають демократичні засади та ставлять під сумнів ефективність роботи парламенту.

Для зміцнення демократичних принципів та покращення функціонування парламенту в Україні необхідно провести комплексні реформи. Ці реформи мають бути спрямовані на досягнення таких основних принципів: відкритість і прозорість, ефективне представництво громадян, політична стабільність та відповідальність парламенту перед народом.

Серед рекомендацій для подальших реформ українського парламенту виділяються наступні напрямки: реформа виборчої системи, підвищення рівня відкритості та прозорості, зміцнення контролю та відповідальності, підтримка громадської участі, професіоналізація парламентської діяльності та розвиток громадянського суспільства. Ці заходи мають на меті забезпечення більш демократичного, відповідального та ефективного функціонування парламенту.

Впровадження цих реформ вимагатиме широкої політичної підтримки, співпраці між усіма політичними об'єднаннями, експертів і громадськості. Необхідно забезпечити реалізацію відповідних законодавчих та інституційних механізмів, а також змінити політичну культуру та свідомість.

Зміцнення українського парламенту та парламентаризму є надзвичайно важливим для створення потужної та стабільної демократичної країни, яка ґрунтується на принципах правової держави, активній участі громадян та захисті прав і свобод. Щоб досягти цієї мети, Україні необхідно реалізувати ряд реформ, спрямованих на підвищення ефективності представництва, стабільності та відповідальності парламенту перед своїми громадянами. Цей процес вимагатиме зусиль з боку політичних лідерів, керівників парламентських фракцій, активної громадськості та експертів.

Необхідно провести комплексні перетворення, які включатимуть вдосконалення виборчої системи для забезпечення більшої пропорційності та представництва, підвищення прозорості парламентської діяльності через доступ до інформації, та посилення контролю за діяльністю депутатів. Важливими аспектами також є забезпечення активної участі громадськості у політичному процесі та підвищення професійного рівня депутатів.

Тільки за допомогою спільних зусиль усіх цих учасників можна буде побудувати сильну і демократичну політичну систему в Україні. Це сприятиме формуванню стабільного правового середовища, де права і свободи громадян будуть надійно захищені, а парламент зможе ефективно виконувати свої функції як представницький орган.

**Список використаної літератури**

1. Парламентаризм : підручник / В. А. Гошовська та ін. Київ : НАДУ, 2016. 672 с.
2. Журавський В. С. Становлення і розвиток українського парламентаризму (теоретичні та організаційно-правові проблеми). К.: Парламентське вид-во, 2002. 344 с.
3. Коснтитуція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.09.2024)
4. Заяць Н. В. Народне представництво: сутність, суб'єкти та особливості здійснення в Україні: монографія. Луцьк : ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2012. 300 с.

**References**

1. Hoshovska V. A. et al. (2016). *Parliamentarism : a textbook*. Kyiv: NADU [in Ukrainian].
2. Zhuravskiy V. S. (2002). *The Formation and Development of Ukrainian Parliamentarism (Theoretical and Organizational and Legal Problems)*. Kyiv: Parlamentske vyd-vo [in Ukrainian].
3. Constitution of Ukraine. (1996, June 28) Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian]
4. Zaiats N. V. (2012). *People's Representation: Essence, Subjects and Peculiarities of Implementation in Ukraine: A Monograph*. Lutsk: PrAT «Volynska oblasna drukarnia» [in Ukrainian].